

Розділ III. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЛІНІЙ НУШ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У розділі представлено підходи до змістової та методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації ключових освітніх ліній НУШ. Розглянуто особливості підготовки до проведення інтегрованих уроків курсу «Я досліджую світ», формування фінансової грамотності учнів та розвитку культури здоров'я. Запропоновані авторські моделі та методики підсилюють практичну спрямованість професійної підготовки педагогів, забезпечують її відповідність сучасним освітнім вимогам і пріоритетам євроінтегрованого освітнього простору.

УДК 37.091.313.012(477) (02)

DOI: 10.31652/pympk-2026.ch1.8

Наталя Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, <https://orcid.org/0000-0003-4052-5883>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНІХ УРОКІВ В МЕЖАХ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Анотація. У статті представлено комплексний аналіз проблеми інтегрованого навчання в сучасній освітній парадигмі; презентовано результати дослідження стану готовності здобувачів вищої освіти до впровадження інтеграції у професійній діяльності; виокремлено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих уроків; доведено, що саме інтеграція дає змогу формувати у молодших школярів цілісність знань про оточуючий світ, усувати дублювання у вивченні матеріалу, посилити мотивацію до навчання, розвивати компетентності XXI століття.

Ключові слова: інтеграція, майбутній вчитель початкових класів,

інтегрований курс «Я досліджую світ», молодші школярі, інтегровані уроки.

На початку XXI ст. Україна як учасниця Болонського процесу розпочала процес модернізації системи педагогічної освіти згідно з європейськими парадигмами виміру успішності її результату.

Вихідні засади формування змісту та організації педагогічної освіти окреслені в низці ключових нормативно-правових документів, серед яких Закон України «Про вищу освіту», «Концепція педагогічної освіти», «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [12]. У зазначених документах акцентується на необхідності розв'язання практичних завдань, передусім підвищення престижу вищої освіти, що актуалізує проблему забезпечення високої якості підготовки педагогічних кадрів та одночасно спонукає до переосмислення підходів до формування педагогічної майстерності майбутніх учителів Нової української школи.

Ідея інтегрованого навчання є однією з провідних ідей сучасної освіти, оскільки знімає протиріччя між безмежністю сучасного інформаційного простору та обмеженістю людських можливостей щодо сприйняття, засвоєння та застосування отриманої інформації. Використання інтегрованого навчання у навчально-виховному процесі початкової школи є актуальним питанням сьогодення, оскільки модель навчання, побудована на засадах інтеграції, знімає проблему інтелектуального перенавантаження молодших школярів, сприяє цілісному розумінню міжпредметних та ключових компетентностей учнів, стимулює розвиток пізнавальних та творчих здібностей, розв'язує протиріччя у наступності між дошкільною та початковою освітою.

Процес інтеграції України в світовій освітній простір спричинив зміни у підготовці фахівців різних галузей, у тому числі і вчителів початкової школи. Світ єдиний, але людина в своєму нерозумінні ділить його на частини. Прагнення представити єдиний світ, який звучить безліччю голосів, що пояснює свої таємниці на різних мовах, досить часто підштовхує вчителів вдаватися до такого

типу уроку як інтегрований. Проблема інтеграції навчання і виховання в початковій школі важлива і сучасна як для теорії, так і для практики. Її актуальність продиктована новими соціальними запитами, які пред'являються до школи, і обумовлена змінами в сфері науки і виробництва.

На думку В. Бондаря, «модернізація системи вищої педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу вимагає оновлення діяльності вищих педагогічних навчальних закладів з урахуванням національних надбань світового значення та кращого європейського досвіду, забезпечення професійної підготовки конкурентоздатних компетентних фахівців, які зможуть повноцінно виконувати багатofункціональну педагогічну діяльність» [9, с. 94].

Актуальною проблемою сучасної вищої педагогічної освіти України є пошук шляхів забезпечення якісної підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до вимог сучасної початкової школи, а також пошук нових підходів до проблем формування їх фахової компетентності.

Варто зауважити, що інтеграція навчального процесу передбачає виявлення тих механізмів, які допоможуть створити єдине освітнє середовище на основі цілісного погляду на світ, без чого неможливе його пізнання. Виходячи з вище сказаного, можна припустити, що інтегроване навчання – це система, яка об'єднує знання з окремих навчальних предметів в єдине ціле, на основі чого і формується у дітей цілісне сприйняття світу.

З упровадженням Концепції нової української школи виникла потреба в оновленні підготовки майбутніх учителів з урахуванням змін та запитів сьогодення.

Ретроспективний аналіз процесу підготовки вчителя початкової школи до інтегрованого навчання молодших школярів наприкінці ХХ ст. – поч. ХХІ ст. може стати підґрунтям подальшого розвитку інтегрованого навчання у початковій школі на сучасному етапі.

Поняття інтеграція в освіті наприкінці ХХ ст. – поч. ХХІ ст. розглядалося науковцями у різних аспектах. Інтеграцію як принцип і тенденцію у розвитку освіти розглядали І. Бех, В. Максимова. Відображення у навчанні процесів

інтеграції, що відбуваються у науці висвітлювали А. Беляєва, Н. Бібік, М. Вашуленко, І. Зверєва, В. Ільченко, О. Савченко та ін. Інтеграцію знань учнів початкової школи про людину та світ висвітлювала Н. Шахирева, розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності – В. Холоденко, психолого-педагогічні основи виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання розглядала М. Іванчук, інтеграцію видів художньої діяльності як засобу розвитку мовлення молодших школярів – О. Лобанчук. Н. Захарова досліджувала міжпредметні зв'язки як засіб формування загальнопізнавальних умінь молодших школярів, М. Явоненко обґрунтувала систему творчих завдань міжпредметного характеру для розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів. Формування у здобувачів умінь здійснювати інтеграцію змісту навчальних предметів на уроках у початковій школі – О. Комар, підготовку вчителя до реалізації міжпредметних зав'язків у початковій школі розглядала І. Шевчук [2, с.11].

Аналіз наукової літератури щодо різних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих уроків свідчить що основними джерелами осмислення означеної проблеми є:

1) обґрунтування теоретичних засад професійної підготовки майбутніх вчителів (О. Абдулліна, С. Архангельський, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, М. Лещенко, Н. Ничкало, Л. Пуховська, С. Сисоєва, В. Сластьонін та інші, зокрема вчителів початкових класів (Н. Бібік, О. Глузман, П. Гусак, О. Савченко, Л. Хомич та інші);

2) висвітлення основ педагогічної інтеграції (В. Безрукова, Т. Дмитренко, В. Доманський, І. Климова, І. Колеснікова, М. Прокоф'єва, І. Ревенко та інші);

3) розроблення інтегрованого змісту професійної педагогічної освіти та шляхів його засвоєння (С. Гончаренко, В. Горшкова, Ю. Колесніченко, Ю. Сьомін, Ю. Тюнніков та інші) [8, с.195].

Тобто у сучасній педагогічній науці інтеграція розглядається як процес і результат розвитку, що пов'язаний з поєднанням в єдине ціле відокремлених

раніше частин.

Мета статті – проаналізувати основні аспекти інтегрованого навчання, презентувати методичні особливості підготовки майбутніх вчителів до реалізації інтегрованого навчання в початковій школі, зокрема у курсі «Я досліджую світ».

У зв'язку з реформуванням освіти в Україні наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. активно починає впроваджуватися інтегрований підхід до навчання, який стає можливою формою забезпечення комплексності, повноти та цілісності знань, формування системного мислення майбутнього фахівця, сприяє глибшому усвідомленню навчально-виховного процесу у школі. Унікальною особливістю початкової школи є те, що діяльність вчителя вже організаційно, і методично, і процесуально є інтегрованою, бо всі предмети викладає один учитель. Від уміння вчителя початкової школи аналізувати зміст кожної теми у межах окремого предмету для реалізації міжпредметних зв'язків, змісту окремого предмету для інтеграції різних предметів, бажання організовувати навчально-виховний процес таким чином, щоб учні вправлялися у розв'язуванні завдань міжпредметного характеру, залежить реалізація ідеї інтегрованого навчання. Вивченням та впровадженням питань освітньої інтеграції сьогодні займається багато науковців та учителів-практиків. Водночас зазначимо, що на сьогодні недостатньо науково-обґрунтовано дидактичні аспекти впровадження інтегрованого навчання в умовах НУШ, нерозв'язані проблеми, пов'язані зі створенням оптимальних умов для впровадження інтегрованого навчання у навчальний процес [3, с. 244].

Готовність до інтегрованого навчання майбутнього вчителя початкової школи стає актуальною проблемою, оскільки більшість дисциплін, що вивчаються у початковій школі є у широкому розумінні інтегрованими курсами. Ідея інтегрованого навчання у початковій освіті того часу втілювалася у життя створенням інтегрованих курсів «Природознавство» (авт. Н.Бібік, Н.Коваль), «Я і Україна» (авт. Н.Бібік, Н.Коваль); «Програма інтегрованого курсу з математики, читання, Я і Україна, основ здоров'я для 1 класу» (авт. М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина, Н. Коваль) тощо. На засадах інтеграції

побудовано особистісно-розвивальний зміст таких підручників для початкової школи, як: «Горішок» (авт. Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Кочина); «Довкілля» (авт. К. Гуз, В. Ільченко, С. Собакар) «Я і Україна» (авт. Н. Бібік, Н. Коваль) тощо. З позицій інтегрованого підходу розроблена освітня галузь «Мистецтво» (авт. О. Костюк, Л. Левчук, Л. Масол, О. Рудницька), дисципліна – «Основи здоров'я» (авт. підручників І. Бех, Т. Воронцова, В. Пономаренко, С. Страшко, О. Ващенко, Т. Бойченко, С. Савченко та ін.) тощо.

Наприкінці ХХ ст. перед вищими навчальними закладами постало завдання - допомогти майбутньому вчителю здійснювати внутрішньопредметну та міжпредметну інтеграцію, наприклад, у процесі викладання курсу «Я досліджую світ» [9, с.102].

У своїх дослідженнях О. Мітрясова стверджує, що на сучасному етапі розвитку освіти ведеться інтенсивний пошук і обґрунтування принципів відбору структурування змісту навчального матеріалу, методів і прийомів його подання для формування цілісного розуміння і пізнання світу. На її думку, «інтеграція змісту означає логічне цілісне, позбавлене внутрішніх суперечок поєднання складових змісту освіти та наявність упорядкованих відносин між її елементами». Дослідниця пропонує розрізняти такі рівні інтеграції:

- інтеграція всього змісту освіти;
- інтеграція окремих блоків дисциплін (гуманітарних, природничих, математичних, спеціальних тощо);
- інтеграція окремих розділів певної дисципліни;
- інтеграція елементів знань з окремої теми, розділу [10, с. 34].

Якщо інтеграція стосується процесу навчання, то найпоширеніші такі класифікації рівнів:

- перший рівень інтеграції – рівень цілісності міжпредметних зв'язків, що завершується формуванням нової дисципліни, яка має інтегративний характер і має власний предмет вивчення. На такому рівні здійснюється повна змістова і процесуальна інтеграція і розв'язуються всі дидактичні завдання новоствореного інтегрованого курсу;

– другий рівень – рівень дидактичного синтезу, що характеризує не тільки змістовну інтеграцію навчальних предметів, але і визначає її процесуальний синтез, пропонує передусім інтеграцію форм навчальних занять;

– третій рівень – рівень міжпредметних зв'язків, які розглядаються як умова, принцип, засіб навчання і визначальний фактор змісту освіти, а також як специфічна система організації навчального процесу, діяльності учителя й учня, що корелює з розв'язанням таких дидактичних завдань, як актуалізація знань учнів, їх узагальнення і систематизацію. Основними джерелами (об'єктами, елементами) інтеграції на рівні міжпредметних зв'язків виступають загальні структурні елементи змісту освіти, перенесення яких може здійснюватися в напрямі будь-яких навчальних дисциплін (без утворення нового інтегрованого курсу) [10, с.123].

Ми погоджуємося з думкою Н. Бібік про те, що інтегрований підхід у початковій школі виправдовує себе, коли реалізується варіативно:

1) шляхом паралельного здійснення предметного та інтегрованого навчання;

2) інтеграції у межах освітніх галузей, де підставою для цього може бути єдність провідних видів діяльності;

3) через створення інтегрованих курсів за пріоритетності різних видів діяльності, які визначаються змістом галузей, з орієнтацією на досягнення чітких результатів, окреслених Стандартом і навчальною програмою;

4) за умов упорядкування організаційних форм інтегрованого навчання – навчальних проєктів і досліджень, інтегрованих днів, тощо – які дозволять цілісно використати можливості урочної і позаурочної діяльності. У процесі інтегрованого навчання мають переважати діяльнісні, творчо-пошукові методи і форми роботи [1, с. 61].

У процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи реалізовувалася мета – навчити об'єднувати окремі частини різних предметів (наприклад, вивчення спільних понять) для викладання як цілого у спільності мети та методів навчання.

Таким чином, підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого навчання молодших школярів здійснювалася у кількох напрямках:

1) навчанні здобувачів освіти умінь реалізовувати міжпредметні зв'язки на уроках (у процесі вивчення дидактики та методик викладання окремих дисциплін);

2) ознайомленні з особливостями проведення інтегрованих уроків;

3) упровадженні спецкурсів з підготовки до викладання окремого інтегрованого курсу для початкової школи (наприклад, «Основи викладання освітньої галузі «Мистецтво» (авт. О. Костюк, Л. Левчук, Л. Масол, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.).

Нами було виокремлено основні психолого-педагогічні умови, що сприяють вищому рівню готовності майбутнього вчителя до впровадження інтегрованого навчання:

1) комплексне вивчення дисциплін психолого-педагогічного та методичного змісту;

2) проведення інтегрованих лекцій і спецкурсів з метою вироблення розуміння міжпредметних зв'язків між поняттями;

3) вивчення різних форм і методів формування наукових уявлень і понять у процесі інтегрованого навчання, а також можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у цьому процесі.

На початку ХХІ століття з'являється ряд наукових досліджень та методичних праць, присвячених підготовці майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого навчання, зокрема впроваджуються особистісно орієнтований, компетентісний та міждисциплінарний підходи до організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Аналіз різних праць, досліджень даного періоду, програм вишів виявив, що система підготовки майбутніх учителів початкової школи спрямована на предметне викладання навчальних дисциплін, домінує диференціація. «Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого навчання молодших школярів здійснювалася на рівні створення спецкурсів, на рівні реалізації

міждисциплінарної взаємодії у вивченні окремих дисциплін психолого-педагогічного та методичного спрямування» – зазначає Большакова І.

Враховуючи постійний рух вперед сучасної науки та технологій, які безумовно впливають на освіту, реформи в системі освіти, а також велику кількість науковців, що займалися питанням підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності, дають нам підстави стверджувати, що воно залишається актуальним і сьогодні та потребує подальшого дослідження. Особливо важливим є питання підготовки майбутнього педагога до інтегрованого навчання молодших школярів.

«У практиці початкової освіти ця ідея не нова. К. Ушинський шляхом інтеграції письма і читання, розробив і впровадив аналітикосинтетичний метод навчання грамоти. Більше того, в інтеграції спочатку була новизна і суть цього методу, оскільки він, за задумом автора, дозволяв пристосувати і злити в єдине ціле окремі елементи двох видів мовної діяльності — письма і читання. Даний метод було запроваджено для швидкого і міцного досягнення однієї мети: формування у дітей здатності до дистанційного спілкування за допомогою тексту. Шлях злиття – однонаправленість усіх виконавських дій на інтуїтивне, практичне досягнення дитиною прийомів співвідношення усної і письмової мови» – зазначає Н. Бібік [1, с.62].

Блискучим прикладом проведення інтегрованих уроків був досвід В. Сухомлинського, його «уроки мислення на природі», які він проводив для шестирічних дітей, це – інтеграція основних видів пізнавальної діяльності (спостереження, мислення, мовлення) з метою навчання, виховання і розвитку дітей [6, с.35].

Доведено, що інтеграція виникла як явище фундаментальних наук на фоні своєї протилежності – диференціації, а сам процес інтеграції близький до систематизації. Підтвердженням цьому є погляди педагогів-дослідників Н. Антонова та І. Козловської. Н. Антонов вважає, що інтеграція – це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування,

диференціації [3, с.245]. «Процес зближення й зв'язку наук, який діє поряд з процесом диференціації, що являє собою вищу форму втілення між предметних зв'язків на якісно новому рівні навчання» –м визначає цей термін Козловська І. [7]. Виходячи з цього, можна виділити кілька ключових ознак інтеграції.

1. Інтеграція передбачає взаємодію різних за своєю природою, раніше роз'єднаних або таких, що відрізняються між собою, елементів, частин чи фрагментів. У результаті поєднання цих різномірних компонентів виникає нове, якісно інше явище. Завдяки інтеграції різнопредметних знань часткові відомості об'єднуються в цілісну систему. Це забезпечується операціями групування, класифікації та типізації, які сприяють виокремленню узагальнених ознак, понять і категорій.

2. Під час інтеграції відбуваються кількісні та якісні зміни елементів, що взаємодіють, і це веде до формування нової цілісності. Становленню цілісної структури сприяють синтез, асиміляція та взаємодія. Пізнавальний процес має таку логіку: з певної цілісної системи виокремлюється елемент для детального вивчення (синтез), після чого він повертається в загальну структуру (асиміляція) і вступає у взаємозв'язки з іншими компонентами. Унаслідок цього утворюється нова цілісність, яка збагачує попередню і переходить на якісно вищий рівень. Саме так здійснюється інтеграція між темами, розділами чи предметами, а також між різними освітніми галузями.

3. Інтеграція знань із різних навчальних дисциплін має свою логіко-змістову структуру, що формується на основі родовидової подібності. Така подібність виявляється через порівняння, групування та класифікацію. У працях сучасних філософів (Н. Ставської, М. Чепікова) зазначено, що об'єднання різномірних елементів знань можливе завдяки пошуку спільної основи та обґрунтуванню критеріїв, за якими різні множини можуть бути інтегровані в єдину цілісність.

4. Інтеграція змісту навчальних дисциплін характеризується особливою структурою, у якій можна виокремити окремі, але водночас взаємопов'язані компоненти. У межах нової цілісності вони набувають нових якісних і кількісних характеристик. Це проявляється в укрупненні або ущільненні дидактичних

одиниць, засвоєння яких забезпечує формування більш узагальнених способів дії та сприяє розвитку загально-предметних умінь.

Інтеграція змісту освіти підвищує науковий рівень навчання, оскільки забезпечує природні зв'язки між явищами та процесами навколишнього світу, розкриваючи їх матеріальну єдність. Водночас у здобувачів освіти формуються системне й діалектичне мислення, гнучкість розуму, здатність переносити знання з однієї галузі в іншу та узагальнювати інформацію з різних предметів і наук.

Інтеграція в шкільному навчанні реалізується як у межах окремого навчального предмету, так і між різними навчальними дисциплінами. Коли вчитель встановлює зв'язки між блоками навчальної інформації (чи окремими темами) у межах кожного навчального предмета, він реалізує внутрішньопредметну інтеграцію. Якщо вчитель установлює зв'язки між окремими навчальними дисциплінами, він реалізує міжпредметну інтеграцію.

На думку М. Пушкарьової «інтегрований урок – це спеціально організований урок, мета якого може бути досягнута лише при об'єднанні знань з різних предметів, спрямованих на розгляд і вирішення будь-якої прикладної проблеми, що дозволяє домогтися цілісного, синтезованого сприйняття учнями досліджуваного питання, яке має спрямованість» [5, с.114].

«Метою інтегрованих уроків у початковій школі є створення передумов для всебічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уваги, формування позитивного емоційного ставлення до пізнання, творчих пізнавальних здібностей учнів, цілісного світогляду, а також активізація пізнавальної діяльності, підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу, формування навичок самостійної роботи школярів з довідковою літературою, таблицями, опорними схемами, підвищення інтересу до матеріалу, що вивчається, ефективна реалізація розвивально-виховної функції навчання. Особливістю інтегрованого уроку є поєднання блоків знань із різних предметів, що підпорядковані одній темі» – зазначає відомий український педагог О. Савченко. У своїх працях авторка пояснює

відмінність інтегрованих уроків від використання міжпредметних зв'язків [7, с. 82].

З усього вищезазначеного можна зробити висновок про те, що інтегровані уроки є досить складною системою. І для того, щоб ефективно, вдало, професійно використати їх на практиці треба знати теоретичні аспекти інтегрованого навчання, а також засвоїти особливості їх використання в початковій школі, яких слід дотримуватися для того, щоб здійснити якийсь певний педагогічний задум.

На сучасному етапі розглядають три рівні інтеграції, кожен з яких має свою логічну структуру. Зупинимося на цьому більш детально.

Першим рівнем інтеграції є інтеграційні взаємодії на рівні редукції. Слід зазначити, що редукція – це процес або дія, що призводить до зменшення, послаблення або спрощення чого небудь, іноді до повної втрати якихось об'єктів, ознак [8, с.197]. За цієї умови інтеграція здійснюється у формі міжпредметних зв'язків. Під міжпредметними зв'язками розуміють «систему відношень між знаннями, уміннями та навичками, які формуються в результаті послідовного відображення в засобах, методах та змісті навчальних дисциплін тих об'єктивних зв'язків, що існують в реальному світі» [9, с.94]. Ми вважаємо досить цікавою думку педагога-дослідника А. Коломійця про те, що «міжпредметні зв'язки це умова виховуючого та розвиваючого навчання, принцип навчання» [5]. Отже, міжпредметні зв'язки, в широкому розумінні слова, – це педагогічний еквівалент дидактичних зв'язків, які реалізуються в навчальному процесі.

Другий рівень інтеграції передбачає синтез взаємодіючих наук на основі деякої базової дисципліни. Мається на увазі так званий «внутрішньодисциплінарний синтез, який об'єднує різні теорії в рамках одного предмета» [10, с.30]. Такий синтез носить діалектичний характер, дає можливість враховувати диференціацію знань та є методом досягнення єдності наукових знань.

Третій рівень інтеграції передбачає наявність теоретичного і технічного

інструментарію базової та суміжних дисциплін. Іншими словами створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегративного курсу [7]. Інтегровані курси, як спосіб інтеграції змісту освіти найбільш поширеними є в початкових класах. Об'єктивною передумовою цього є те, що інтегрований курс може вести сам учитель початкових класів, оскільки йому доводиться навчати дітей цих предметів за традиційних умов. Натомість у старших класах інтегрування окремих предметів, навіть споріднених в один, створює труднощі у підготовці вчителя, тому що вимагає від нього не тільки високої кваліфікації, а й відповідної наукової ерудиції в методах наук, на основі яких створено інтегрований предмет [4, с.57].

За останні роки зроблено чимало нових спроб створення інтегрованих курсів для молодших школярів. Найчастіше вчителі-практики намагаються поєднати дисципліни гуманітарного циклу (рідна мова – літературне читання – народознавство, рідна мова – літературне читання – музика, рідна мова – літературне читання – образотворче мистецтво), рідше гуманітарного та природничого (літературне читання – природознавство – образотворче мистецтво – літературне читання – природознавство – трудове навчання тощо).

Для ефективного проведення інтегрованих уроків необхідні певні умови:

- правильне визначення об'єкту вивчення, ретельний відбір змісту уроку;
- високий рівень готовності вчителів початкових класів до реалізації інтегрованого навчання у своїй професійній діяльності;
- включення самоосвіти учнів в навчальний процес;
- використання методів проблемного навчання, активізація розумової діяльності на всіх етапах уроку;
- продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи;
- обов'язкове врахування вікових психологічних особливостей учнів [7].

На підставі аналізу науково-методичної літератури можна виділити три різні підходи до організації інтегрованого навчання:

- мультидисциплінарний: учитель орієнтується на певні навчальні предмети. Він інтегрує навчальний зміст з кількох предметів і при цьому не

порушує цілісність самих навчальних дисциплін; інтеграція навчального матеріалу відбувається навколо певної теми;

- міждисциплінарний: взаємопроникнення навчального матеріалу з різних навчальних предметів є глибшим (наприклад, вивчення навчального матеріалу кількох освітніх галузей може відбуватися в межах одного інтегрованого курсу), освітні галузі ідентифікуються, але їх обриси не є такими чіткими як при мультидисциплінарному підході;

- рансдисциплінарний: вчителі розробляють навчальну програму на основі запитів учнів або сплановують навчання на основі проєктів; при такому підході вчителі формують наскрізні навички в реальному контексті, адже учні вирішують реальну проблему [10, с. 25].

Незважаючи на деякі відмінності, три підходи мають на меті формування цілісної картини світу дитини. Наразі жодний з описаних підходів не визнано кращим і дискусії тривають, адже кожен має свої переваги і недоліки. На основі цих підходів, Державного стандарту й освітніх програм, учитель може розробити інтегровану навчальну програму або використати подані ідеї для організації інтегрованого навчання у своєму класі.

«Вчитель початкової школи при проведенні інтегрованих уроків має враховувати принципи природовідповідності, науковості, цілісного уявлення про оточуючий світ, синтезу знань, діяльності, практичної значущості навчання, варіативності» – зазначає Костенко Д. [4, с.57]

Успішне проведення інтегрованих уроків вимагає від вчителя річного календарного планування, формулювання загальних понять, узгодження часу їх вивчення, вибір форм та методів подання навчального матеріалу, планування тематики, «конструювання» заняття, визначення завдань уроку, а також ретельного вибору оптимального навантаження учнів різноманітними видами діяльності під час уроку та доцільного добору дидактичного матеріалу [7, с.45].

Сучасна початкова освіта відповідно до наукових тенденцій та вимог часу все активніше та більш впевнено рухається у напрямку інтеграції, що задекларовано в Законі України «Про освіту» (2017), Концепції нової української

школи. Так, упровадження Концепції НУШ вимагає від педагога будувати освітній процес на засадах реалізації змісту освіти через предмети або інтегровані курси, серед яких дисципліни природничого спрямування відіграють одну з найважливіших ролей. Таким чином, актуалізується проблема підготовки майбутнього вчителя до проведення інтегрованих уроків у сучасній початковій школі [12].

Однією з особливостей Нової української школи є впровадження у навчальний процес початкової школи інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Він має на меті розширити елементарні знання учнів про предмети і явища природи та соціуму. Розкрити в доступній формі зв'язки між неживою і живою природою та впливом людини на природу; виховувати любов до Батьківщини. Формувати вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, узагальнювати об'єкти та явища, визначати закономірність зв'язків між ними. Виробляти практичні уміння і навички [4 с. 60].

На основі нового Державного стандарту затверджено дві типові освітні програми: НУШ 1 (під керівництвом О. Савченко) та НУШ 2 (під керівництвом Р. Шияна). Курс «Я досліджую світ» поєднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. За типовою програмою НУШ 1 таких галузей три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. За новою освітньою програмою НУШ 2 таких галузей сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформатична.

Поняття, явища, проблеми розглядаються на таких уроках молодшими школярами з точок зору кількох освітніх галузей, що в свою чергу сприяє формуванню системного мислення учнів. Даний курс має на меті формування в учнів соціального досвіду. Охоплюючи систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності, інтегрований курс сприяє активному розвитку наукової і технологічної грамотності на основі конкретного досвіду вирішення проблем.

Зауважимо, що основною освітньою галуззю в інтегрованому курсі «Я

досліджую світ» визначено природничу освітню галузь. Природнича освітня галузь гармонійно інтегрується майже з усіма освітніми галузями, визначеними у Державному стандарті початкової освіти, бо природа є одним із найцінніших чинників розумового, патріотичного, трудового, естетичного розвитку особистості дитини [4, с.63].

Назва інтегрованого курсу зорієнтовує вчителя на організацію дослідницької діяльності першокласників. Кожному вчителю відомо, що молодші школярі надзвичайно допитливі, а тому дослідницький інтерес молодшого школяра при ознайомленні з багатогранністю навколишнього світу визначається наявністю таких запитань до вчителя, які потребують передусім встановлення причинно-наслідкових зв'язків і розкриття закономірностей. Отже, перед вчителем постає завдання, як зробити так, щоб учні могли шукати відповіді на власні запитання.

Впровадження інтегрованого навчання у початкових класах потребує відповідної кваліфікації вчителів. Так, у «Програмі незалежного тестування для вчителів початкової школи закладів загальної середньої освіти» окремо прописані знання та вміння щодо викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Учитель має знати вимоги до матеріального забезпечення вивчення курсу, етапи проєктної діяльності, методи та прийоми роботи на кожному етапі проєкту, прийоми навчання учнів через діяльність та гру, методику формування природничих, інформатичних та соціальних уявлень та понять, етапи створення Лепбуків [5, с. 59].

Учитель має розуміти логіку формування природничих та соціальних уявлень та понять в учнів, важливість екологічної освіти на навчальних заняттях курсу «Я досліджую світ» та його доцільність для розвитку алгоритмічного, системного й обчислювального мислення учнів. Вчитель повинен уміти планувати та розробляти навчальні заняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», екскурсії (природничі, культурознавчі, виробничі, сільськогосподарські), формулювати проблемні ситуації та проблемні запитання, аналізувати інтелектуальні карти для організації навчального змісту курсу та доцільність

використання конкретного обладнання під час вивчення окремих тем [3, с. 245].

Дослідження проблеми в науковій літературі дозволяє нам трактувати професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи як складний тривалий процес оволодіння здобувачем застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі, методичними знаннями і практичними вміннями для успішного здійснення професійної педагогічної діяльності. Професійна готовність майбутнього педагога передбачає мотивацію до свідомої діяльності, теоретичну та практичну підготовку, педагогічну рефлексію.

У системі професійної підготовки майбутнього вчителя велика роль належить взаємодії дидактики та окремих методик, що сприяє формуванню у здобувачів знань й умінь інтегрувати зміст предметів початкової школи. Формуванню у здобувачів умінь проводити інтегровані уроки сприяє теоретичне осмислення принципу інтеграції змісту навчальних предметів початкової школи, розкриття структури та особливостей побудови різних видів інтегрованих уроків та здійснення інтегрованого навчання молодших школярів під час проведення педагогічної практики [7].

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих уроків залежить від рівня підготовки у закладах вищої освіти. Готовність визначається як інтегрована характеристика результату професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і передбачає сформованість таких її компонентів, як:

1) ціннісно-мотиваційна готовність, яка характеризується ціннісними орієнтаціями, потребами, інтересами, мотивами, цілями, переконаннями, що забезпечують усвідомлення й позитивне ставлення здобувача освіти до формування у молодших школярів цілісних уявлень про навколишній світ, а також включає активність та зацікавленість, тобто мотивованість в оволодінні теорією та практикою застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі;

2) науково-теоретична готовність, яка передбачає опанування здобувачами

вищої освіти системи психолого-педагогічних, предметно-методичних знань та уявлень про сучасні інтеграційні тенденції й процеси в початковій освіті, про загальнонауковий аспект понять «інтеграція», «педагогічна інтеграція», «інтегровані організаційні форми», про алгоритми інтеграції змісту початкової освіти й форми його засвоєння; про базові поняття та надпредметні (ключові), міжпредметні, предметні компетентності, що забезпечує початкова освіта; про види інтегрованих форм організації навчання молодших школярів, способи їх упровадження, функції й результати навчання на інтегрованій основі;

3) процесуальна готовність, яка передбачає вміння добирати форми інтеграції, проєктувати інтегровані уроки, аналізувати педагогічні ситуації;

4) особистісна готовність забезпечує толерантність до фрустрацій, високу працездатність і саморегуляцію особистості, відсутність схильності до збудження та швидкого виснаження [13, с.38].

Таким чином, зазначені вимоги до кваліфікації вчителя початкових класів, щодо проведення інтегрованих уроків, мають бути враховані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти. Водночас у педагогічній науці процес підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу відповідно до Концепції нової української школи все ще недостатньо вивчений і залишається предметом багатьох досліджень.

Погоджуючись з поглядами науковців щодо компонентів структури готовності майбутніх учителів початкових класів до організації навчальної діяльності учнів початкової школи на уроках «Я досліджую світ», розрізняємо такі рівні (високий, помірний, початковий) та критерії цієї готовності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний з відповідними критеріями.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, визначено такі компоненти рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих уроків у професійній діяльності:

– *мотиваційний*, який включає такі критерії, як усвідомлена активність до пізнання нових понять, фактів, суті явищ, їх походження в процесі підготовки

вчителя до педагогічної діяльності; професійна спрямованість на застосування рефлексії, сформованість мотивів, потреб у її застосуванні; прагнення до самовдосконалення вчителя у проведенні уроків з реалізації міжпредметних зв'язків;

– *когнітивний компонент*, що включає такі критерії, як опанування здобувачами-педагогами системи психолого-педагогічних, предметно-методичних знань та уявлень про сучасні інтеграційні тенденції й процеси в початковій освіті; оволодіння знаннями щодо закономірностей розвитку якостей молодших школярів при проведенні уроків з реалізації міжпредметних зв'язків; уміння вільно оперувати законами, поняттями, що засвоюються в процесі розв'язання комплексних завдань на основі міжпредметних зв'язків;

– *діяльнісний компонент* передбачає організаційно-діяльнісні, діагностичні, проєктно-конструктивні, спеціальні професійні вміння вчителя у проведенні уроків з реалізації міжпредметних зв'язків.

На підставі попереднього аналізу різних компонентів та рівнів готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих уроків ЯДС було виявлено неоднакову тенденцію розвитку кожного компонента. Нами було виділено три рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»:

– початковий рівень характеризується слабкою пізнавальною зацікавленістю до реалізації міжпредметних зв'язків на уроках «Я досліджую світ», нестійким позитивним ставленням до розвитку. У такого вчителя, як правило, відсутній чіткий прояв творчих дослідницьких здібностей. Сформованість цілей власної педагогічної діяльності носить хаотичний характер. Професійна педагогічна діяльність на даному рівні відбувається за давно відпрацьованою схемою. Відсутнє бажання досліджувати педагогічні проблеми на науковому рівні, низька спроможність до формування індивідуального стилю діяльності;

– достатній рівень характеризується нестійким пізнавальним інтересом до реалізації міжпредметних зв'язків на уроках «Я досліджую світ». Вчителі

цього рівня не мають постійної потреби в застосуванні та реалізації міжпредметних зв'язків, у них не сформовані цілі власної педагогічної діяльності, мало розвинута сприйнятливість до нововведень. Учителі, які відносяться до цього рівня, знають суть окремих предметно-методичних знань та уявлень про сучасні інтеграційні тенденції й процеси в початковій освіті, проте не озайомлені з процесом оволодіння системою вмінь, що обумовлюють успішне використання інтегрованих форм організації навчання, етапами його проведення. У них не розвинута педагогічна рефлексія на належному рівні, вони не в повній мірі реалізують свої творчі здібності;

– високій рівень характерний для вчителів, які мають високу сприйнятливість до нововведень, володіють змістовними знаннями про нові наукові та новаторські підходи до навчально-виховного процесу. У них чітко сформовані цілі власної педагогічної діяльності, що відповідають цілям навчально-виховного процесу. Наявний високий рівень методологічних знань, володіння технологією організації уроку в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Активно та на високому рівні представлений творчий компонент діяльності, постійний пошук нових, резервних можливостей для підвищення якості педагогічної праці. Високий рівень педагогічної рефлексії дозволяє використовувати засоби діагностики та корекції власного професійного зростання. Такі вчителі охоче діляться своїм творчим досвідом, мають визнання, прогнозують моделювання нового досвіду, співставляючи його з сучасними науковими досягненнями. Процес відбору змісту та застосування технологій, методів та прийомів навчання у курсі «Я досліджую світ» у вчителя на високому рівні.

Одним із завдань нашого дослідження було проведення констатувального експерименту, який передбачав діагностику стану готовності майбутніх вчителів початкових класів до впровадження інтеграції в практику початкової школи, зокрема вміння проводити інтегровані уроки ЯДС у професійній діяльності. Воно був спрямоване на вимірювання та отримання даних про наявний рівень готовності здобувачів вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» до

інтегрованої діяльності.

Під час констатувального експерименту було використано такі методи дослідження: діагностичне спостереження, письмове опитування (анкетування), тестування та ін; застосовувалися як методи зовнішньої так і внутрішньої діагностики (самодіагностика, самоаналіз, самооцінка). Відповідно до зазначених методів був розроблений та застосований інструментарій для вимірювання рівнів готовності майбутніх учителів до реалізації інтеграції у навчальній діяльності учнів початкової школи.

Аналіз результатів опитування (анкетування) здобувачів вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» засвідчив, що 21% недостатньо обізнані з сутністю понять «інтеграція», «міжпредметних зв'язки» та особливості їх використання з молодшими школярами. Здобувачі не могли дати лаконічне та зрозуміле визначення даних понять, деякі завдання були частково виконані, під час відповідей здобувачі застосовували професійно-орієнтовану лексику, допускали помилки у розкритті інтегрованих зв'язків, виділили малу кількість визначених інтеграторів.

На запитання анкети «Чи готові Ви до організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?» ствердно відповіли 25% опитаних здобувачів освіти, ще 30% вказали на часткову готовність, а от для 45% опитаних були характерні відповіді, які ілюстрували невпевненість у власних силах.

Питання анкети також були спрямовані на визначення стійких компонентів готовності опитуваних щодо проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Підсумовуючи результати опитування здобувачів-майбутніх вчителів початкової школи можемо встановлено наступні дані щодо: рівнів готовності опитаних до проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – властивий тільки для 28% здобувачів; проявів позитивного становлення до організації навчальної діяльності учнів через реалізацію міжпредметних зв'язків – властивий для 13% здобувачів; готовність до організації навчальної діяльності учнів через реалізацію міжпредметних зв'язків відповідно до

програмових завдань з Нової Української Школи лише для 15% опитаних здобувачів освіти.

Таким чином, аналізуючи результати констатувального експерименту стає помітно недостатній рівень підготовки майбутніх учителів до організації навчальної діяльності учнів початкової школи на уроках «Я досліджую світ» у практиці роботи вищих навчальних закладів. Також хочемо відзначити, що під час обробки результатів опитування здобувачів ми враховували те, що виходячи із відповідей респондентів на питання даної анкети, визначалися такі показники сформованості: мотиваційний, когнітивний і діяльнісний компоненти готовності до проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Відповідно до проаналізованих результатів опитування майбутніх вчителів початкової школи можна відобразити такі дані щодо сформованості їх готовності до проведення інтегрованих уроків з ЯДС. Результати показують, що більшість опитаних здобувачів мають початковий і помірний рівні сформованості мотиваційного компоненту готовності до проведення інтегрованих уроків з ЯДС (49% і 39% відповідно). І лише 15% здобувачів мають високий рівень.

Таким чином, за узагальненим показником значна частина опитаних здобувачів освіти (39% від їх загальної кількості) мають початковий рівень сформованості готовності до проведення інтегрованих уроків у своїй педагогічній діяльності.

Як бачимо, більшість здобувачів освіти-майбутніх вчителів початкової школи мають низький рівень сформованості готовності до проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Відповідно виникає сумнів щодо їх рівня готовності здійснювати активну та результативну організації навчальної діяльності учнів початкової школи через реалізацію міжпредметних зв'язків на уроках «Я досліджую світ».

Отже, переважна більшість майбутніх вчителів початкової школи мають низький і середній рівні готовності до проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Як показують результати дослідження, підготовка здобувачів освіти до створення успішної організації пізнавальної діяльності

молодших школярів на уроках в початковій школі через інтеграцію гальмується низьким рівнем методологічних знань, володіння технологією організації уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Отримані результати дослідження обґрунтовують потребу розробки методики організації уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та підготовки самих майбутніх вчителів молодших класів до інтеграції знань на уроках в початковій школі.

На практичних заняттях майбутні вчителі набувають вмінь будувати різні типи інтегрованих уроків відповідно змісту освітніх галузей, розробляти плани-конспекти. Щодо курсу ЯДС за програмами НУШ- 1 за Савченко О. та НУШ-2 за Шияном Р.

«У НУШ-1, Савченко О. інтегруються чотири галузі – громадянська, історична, природнича та здоров'язбережувальна. У НУШ-2, Шиян Р. інтегруються сім - мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережна, громадянська та історична. З цією програмою вчитель матиме на годину менше лише уроків математики і на дві – української мови, тому що ці години переходять до інтегрованого курсу» - йдеться у пояснювальних записках Типових програм НУШ1 та НУШ 2[3, с. 247].

Назва інтегрованого курсу орієнтує вчителя організовувати дослідницьку діяльність учнів І ступеня. Для формування дослідницьких умінь важливо ознайомити учнів із способами пізнання навколишнього світу (спостереження, дослідження, опрацювання різних джерел інформації).

З метою набуття здобувачами вищої освіти вмінь тематичного та перспективного планування інтегрованих уроків у початковій школі на практичних заняттях розглядаються приклади такої діяльності.

Одним із завдань нашої роботи було визначити і практично застосувати педагогічні умови підготовки здобувачів спеціальності «Початкова освіта» до досліджуваної діяльності та експериментально перевірити їхню ефективність.

Вищесказане дозволяє стверджувати, що під час підготовки майбутніх учителів до інтеграції знань на уроках в початковій школі необхідно враховувати

основне завдання, форми, методи і засоби, розуміти функції, які виконує така підготовка, забезпечувати умови за яких вона буде ефективною та розуміти її важливе значення в цілісному педагогічному процесі школи.

Отже, відповідно до вищезазначеного, ми можемо виокремити педагогічні умови якісної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до проведення інтегрованих уроків з ЯДС:

1) забезпечення змісту теоретико-методичної підготовки системою знань про сучасні інтеграційні тенденції й процеси в початковій освіті; про закономірності розвитку якостей молодших школярів при проведенні уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

2) посилення практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи з реалізації міжпредметних зв'язків у проведенні уроків ЯДС.

3) організація самостійної роботи здобувачів, спрямованої на інформаційно-методичне забезпечення їх підготовки до досліджуваної діяльності.

Отримані результати констатувального експерименту доводять необхідність роботи у двох напрямках.

1. Розробка і запровадження ще одного спецкурсу, який би вивчався раніше і був безпосередньо пов'язаний з методикою організації інтегрованого уроку з курсу «Я досліджую світ».

2. Доповнення змісту фахових методик матеріалом, пов'язаним з інтеграцією змісту навчального матеріалу у курсі «Я досліджую світ». Зокрема, в процесі нашого експерименту розроблено і запроваджено у зміст робочої програми з МНОГ «Природознавство» нові матеріали на такі теми: «Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», «Методика формування уявлень і понять у курсі «Я досліджую світ»», «Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»».

Теоретичний блок, у вигляді лекційного матеріалу, був спрямований на ознайомлення здобувачів з особливостями застосування інтегрованих форм організації навчального процесу. З метою набуття здобувачами вмінь

тематичного та перспективного планування інтегрованих уроків у початковій школі розглядалися приклади такої діяльності [9, с. 101].

Практичний блок передбачав виконання практичних занять, зміст яких був спрямований на перевірку знань та формування відповідних умінь здобувачів згідно до навчального матеріалу, який було подано у теоретичному блоці. Реалізовувалось це завдання через такі види роботи: тестова перевірка засвоєних теоретичних знань; робота над змістом програм для визначення мети і кінцевого результатів міні-проектів та дослідів за вказаними по класах темами; розробка плану-конспекту уроку проектної чи дослідницької діяльності учнів за вказаною темою для того чи іншого класу початкової школи тощо [55].

Теоретичний матеріал лекцій сприяв розвитку когнітивного та мотиваційного компонентів готовності до інтеграції змісту освітніх галузей.

Для реалізації посилення практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до інтеграції змісту освітніх галузей – ми провели практичні заняття зі здобувачами експериментальної групи. У даній частині, здобувачі мали змогу самостійно розробити конспект уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» або проект. Також, розробляли схему формування понять у молодших школярів, знайомилися з типовими освітніми програмами О. Савченко, Р. Шияна.

Тож, важливим завданням підготовки майбутніх вчителів початкової школи є ознайомлення їх із специфікою інтегрованих навчальних предметів, вироблення у майбутніх фахівців професійних знань і практичних навичок планування й проведення інтегрованих уроків або навчальних модулів (тижнів), добору й розподілу відповідного дидактичного матеріалу.

Основу теоретичного концепту дослідження склали: теорія інтеграції, теорія формування змісту освіти, принципи й чинники навчання; ідеї системного й діяльнісного підходів до організації педагогічного процесу на основі його моделювання, дидактичні засади реалізації інтегративного підходу.

У дослідженні ми ґрунтувалися на таких особливостях інтеграції:

– інтеграція доцільна, коли до цього часу існують елементи, які

відокремлені один від одного і є об'єктивні підстави для їх об'єднання;

– елементи інтеграції можуть бути як однорідними, так і неоднорідними, головними й допоміжними, рівноправними та нерівноправними залежно від цілі інтеграції і того результату, який ми хочемо отримати;

– інтеграція розглядається як процес, і в цьому разі ми говоримо про інтегративні дії, що ведуть до інтеграції;

– інтеграція розглядається як результат, і в цьому разі маємо інтегрований продукт (інтегровані знання й уміння, навчальний курс, урок тощо);

– підставою інтегрування можуть бути як екстернальні, так і інтернальні чинники;

– типологічні характеристики інтеграції залежать від характеристики самих елементів інтеграції та механізмів інтегрування й можуть утворювати нові класифікаційні ознаки.

Дослідження поняття *інтегративний підхід*, виявило, що його розглядають із позиції інтеграційних процесів у освіті (інтеграція у світовий освітній простір, інтеграція освіти і науки, побудова цілісних систем освіти (різних рівнів), міжгалузева й міждисциплінарна інтеграція, інтеграція змісту освіти, інтеграція знань і вмінь, інтеграція на рівні уроку, на рівні інтегрованого завдання тощо).

Проведений порівняльний аналіз структури й змісту природничої освіти в Україні і зарубіжжі забезпечив обґрунтування реалізації інтегративного підходу. Інтегративний підхід і шкільній природничій освіті розглядаємо як методологію здійснення інтеграції у процесі навчання природничих предметів. Інтегративний підхід у природничій освіті застосовується на кількох рівнях: у цілому в системі загальної середньої освіти, що визначає роль і місце в ній природничої освіти як складника; у самій системі природничої освіти, що визначає її структуру, забезпечує міжгалузеві й міжпредметні зв'язки, «ядро» природничого змісту, загальну методику навчання природничих предметів; у навчанні природничих предметів інтегрованих курсів, що забезпечує внутрішньо-логічні зв'язки, способи й методи інтеграції знань і вмінь.

Також використовуємо поділ інтеграції на підвиди — горизонтальний,

вертикальний та діагональний. Вертикальна інтеграція пов'язана з екстернальними чинниками, якими є завдання навчального предмета в системі природничої освіти і в системі загальної середньої освіти. Це внутрішньопредметна інтеграція, яка визначає особливості навчального предмета.

Горизонтальна інтеграція пов'язана з інтегральними чинниками, що забезпечує міжпредметні (в системі шкільної природничої освіти) й міжгалузеві (в системі шкільної освіти) зв'язки. Її завдання полягає у виробленні умінь використовувати «загальний апарат» (методологію, основні поняття та положення) природничих предметів як методологічний, теоретичний і технологічний засіб пізнання й стилю мислення. Діагональна інтеграція пов'язувана із пізнавальною й оцінно-ціннісною діяльністю учнів в освітньому процесі, що сприяє формуванню стилів мислення, емоційно-ціннісного ставлення до природи, людського життя, особистісній спрямованості навчання. Розроблено концепцію навчання природничих предметів на засадах інтегративного підходу як структурований і впорядкований опис основних положень, що висвітлюють філософські, теоретико-методологічні, психолого-педагогічні та дидактичні аспекти шкільної природничої освіти.

Визначені в концепції дидактичні засади реалізації інтегративного підходу передбачають:

- *проектування інтегрованих результатів навчання*, що зумовлюють концептуальні зміни у цілепокладанні, структурі й змісті природничої освіти, методиках, засобах і технологіях навчання й оцінювання;

- *проектування структури та змісту шкільної природничої освіти* як неперервного й цілісного утворення, що передбачає розроблення предметно-інтегрованої структури природничих предметів, пов'язаних через визначені наскрізні проблеми, спільні об'єкти дослідження, узгодження понятійного апарату, базових знань і вмінь, спільних для природничих предметів;

- *формування цілісних знань* про природу, техніку й технології, набуття навичок наукового дослідження, ціннісного ставлення до природи та

відповідальної поведінки у взаємодії з нею шляхом добору відповідних засобів і технологій навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення

В умовах чинної системи природничої освіти запропоновано дві моделі реалізації інтегративного підходу. Перша модель передбачає розроблення й включення до набору навчальних предметів, що вивчаються у школі, на різних правах інтегрованих навчальних курсів різного призначення: пропедевтичних (на період переходу від початкової школи до предметного вивчення в основній); узагальнювальних, систематизувальних і доповнювальних (спеціальні інтегровані курси/модулі за вибором учнів у основній та старшій школі, що задовольняють пізнавальні потреби й забезпечують профільне навчання); інтегрований курс, який замінює окреме вивчення природничих предметів одним (для учнів старших класів, що навчаються за музичним, спортивним, філологічним, суспільно-гуманітарним профілями).

Отже, проаналізувавши наявну науково-методичну літературу з проблеми дослідження, можемо зробити висновок, що рівень розвитку науки та освіти будь-якої країни є індикатором загального стану розвитку суспільства. Оскільки роль вчителя є вагомим у системі освіти загалом, важливо подбати про хорошу професійну підготовку майбутніх учителів, особливо початкової школи, які повинні сформувати в молодших школярів ключові та предметні компетентності, що дадуть їм можливість успішно навчатись в основній та старшій школах. Отже, велика відповідальність за освіту покладається саме на заклади вищої освіти, які мають підготувати сучасного вчителя – зразка для наслідування нового підростаючого покоління, адже саме він має бути готовим до реалізації інтеграції, інноваційних підходів в освіті, впровадженні найефективніших методологій, генерувати ідеї та втілювати їх у життя для якісної підготовки молоді у сучасному мінливому світі.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, які присвячені проблемам інтеграції в початковій освіті, на жаль, на сьогодні залишається відкритою проблема з «перетягуванням» змістового наповнення тієї чи іншої освітньої галузі в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Запропоновані

у статті технології допоможуть викладачам закладів вищої освіти свідомо підходити до розв'язання даної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н.М. Проблеми професійного вдосконалення вчителів початкових класів. *Післядиплом. освіта в Україні*. 2002. №2. 60-62.
2. Большакова І. О. Особливості реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання на уроках у початковій школі. *Початкова школа*. 2021. № 5. 10-13.
3. Васютіна Т. Методика організації занурень у початковій школі як приклад міждисциплінарної інтеграції в STREAM-освіті. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34(1). 242-248.
4. Вікторенко І. Обґрунтування методичної системи навчання учнів початкової школи інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. Вип. 14(1). С. 56-67
5. Гільберг Т.Г. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2019, 256с.
6. Екологічна освіта дітей: синергія українсько-європейських відносин : монографія / За ред. групи проєкту Erasmus + Jean Monnet Module Project: 101085524 — EcoEdEU — ERASMUS-JMO-2022-HEITCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach» : І. Стахової, Н. Казьмірчук, І. Карук, Н. Баярко. Вінниця, ТВОРИ, 2024. 219 с.
7. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи: матеріали IV науково-практичної інтернет-конференції студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди (17 травня 2024 р., м. Харків) / за заг. ред. д. пед. н., доц. О. А. Мкртічян. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. 97 с.
8. Коваль Т., Граб О. Особливості інтеграції дисциплін мистецького циклу

у професійній підготовці майбутніх учителів Нової української школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.).* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2023. Вип. 12. С. 195-198.

9. Коханко О. Г. Історичні аспекти розвитку інтегрованого підходу в освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Випуск 30 : збірник наукових праць / за наук. ред. академіка В. І. Бондаря.* Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 94–104.

10. Кошечко Н. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка.* 2015. № 1. 35-38.

11. Мітрясова О. П. Теорія і практика інтегрованого навчання хімічних дисциплін студентів аграрного університету : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.02 Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2009. 542 с.

12. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : *метод. матеріали / за заг. ред. М. Грищенко.* Київ : МОН Укр., 2016. 40 с. URL: <https://surl.li/uqbxil> (дата звернення: 20.09.2025)

13. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 988. URL : <https://surl.li/izuafm> (дата звернення: 20.09.2025)

14. Терещенко Н. А. Кейс-Технологія як сучасний тренд в освіті: *навчальний посібник.* Сміла: 2021. 38с.